

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 22.

V Ljubljani, 15. novembra 1882.

XXII. leto.

O priučenji mišljenja.

(Spisal Franjo Gabršček.)

Vzgoja današnjih otrok ozira se, žalibog, mnogo bolj na prisvojevanje raznih znanosti, nego na vzoritev vlastnega mišljenja. Otrok mora vzprijemati izvanredno množino tega, kar so drugi pred njim prav ali naopačno mislili; z vlastnim premišljevanjem pa si le malo koristnega prisvoji. Njegovi možjani se napolnujejo z užé premleto hrano, sam pa se ne uči duševne hrane redno prebavljati. Od tod izvira toliko polovičarstva, toliko omahljivih značajev v poznejšem življenji. Pomankanje samostalnosti in vlastnega nagiba k dobremu in pravemu prikazuje se največ pri onih ljudeh, katerim se duševna sila razsodnosti ni užé v mladosti zadosta razvila in kateri torej vzprijemajo vse za bliščeče zlato, kar se jim podaja v svetlej lupini brez pravega jedra. Možjani tacih ljudi niso nič več podobni živemu drevesu, razprostrajočemu se na vse strani in donašajočemu vlasten in obilen plod. Njih možjani so temveč povsod prisekani in s ptujimi mladikami prepreženi; rodé plodove raznih vrst, ki imajo sicer nekaj okusa o njihovem glavnem bistvu, vendar pa niso njih pravi plodovi. Ko bi se mogle take mladike prosto razvijati, donašati bi morale kmalu boljši, kmalu slabši plod od onega na glavnem deblu, kakor je bilo namreč deblo dobre, ali slabe vrste. Užé iz tega sledí, da je priučenje pravilnega mišljenja zeló važna naloga pri otroškej vzgoji. Tù še ne zadostuje misel, da bi užé podajanje gole istine otroka dovedlo do izpoznanja njenega pravega bitstva, kajti vsak učni stavek more se od različnih strani ogledati in torej tudi razno pojmiti. Resnica pa tudi ne izhaja le od pravosti pojedinih pomisli (predstav), temveč tudi od pravosti razmerja, v katerem jih v misel jemljemo. V tem obziru je torej obrazovanje razsodnosti kot sredstva mišljenju velicega pomena. Ne priobčevanje cele resnice, temveč le notranje vzobrazovanje njegove razsodnosti obvaruje človeka vsakojakih zmot.

V pravem pomenu besede se še celó vednosti ne dadó priobčevati ali razodevati, tem manje pa spoznavanja, misli in nazori, načela ali celó pobožnost, krepost in volja. Česar si človek ni z vlastnim duševnim delovanjem pridobil, o tem še nema jasnega pojma. Zató trebé pred vsem duševne sile vzbujati, vzlasti pa mišljenje vzobrazovati. „Sam svoj je mož“. Zató mora vse sam iz sebe vzviti in obdelati. To ravno je bitstvo človeške individualnosti, da si stvarja različne pojme vsak po svoje. Pravi pojem zadeti pa je pri neizkušeni otroškega duha vendar-le zeló težkó; zató uprav je dolžnost onih, ki imajo skrbeti za razvoj otroškega duha, da mu pokažejo pot, kako se dá prava istina pogoditi. Res, da je darovitost človeškega duha v tem obziru velika, in da često človek tudi brez neposrednjega navoda pravo misel zadene, vendar niso vsi ljudje jednako

nadarjeni. Zató se je pravilnega mišljenja treba učiti, kot na pr. pravilne godbe. Samo življenje brez pouka ne vzgaja mišljenja, ináče bi morali divjaki najboljši misleniki biti. Učiti se je treba, vzlasti onemu, kdor je malo darovit.

Sredstev k priučenju pravilnega mišljenja se ne manjka. Užé priroda sama poskrbela je za to, kajti podarila je človeku jezik, katerega se vé, se mora otrok stoprav priučiti. A užé to učenje samo ob sebi mógočno vpliva na razvoj otroškega mišljenja; kajti večja ali manjša jasnost in določnost jezikove besedne skladbe, nedostatnost ali obilnost jezikovih pojmov i. t. d. vzobrazuje njegove možjane na poseben način. Vrh tega trebé otroku, učečemu se še le govorjenja, razne pojme prisposodbljati z užé priučenimi, neprikladne odstranjevati, ugodne prilagati enakim i. t. d., kar vse se godí nezavestno v otroškej duši. Tudi priroda sama, obdajajoča otrokovo domovje, življenje in vzgledi njegovih bližnjih, običaji, navade i. t. d. podajajo mu dosta tvarine v premišljevanje in prisposodbljanje. Vse to pa bi se vršilo zeló zamotano in zmedeno, in težkó, da bi prišel otrok do onega izpoznanja istine, katero edino le ugaja bitstvu prirode, ko ne bi ga kdo k temu napeljeval. To dela šola, katera mu podaja nekako vodilo v nagledovanji raznih predmetov in stavkov. Pa tudi nove tvarine podaja mu šola obilo v vzobrazovanje mislenosti. Kar se na takov način za trdno v spomin vtisne, o tem je otrok prepričan. Če pa pride k temu še pomankljiva vaja v vlastnem mišljenji, tedaj je mnogo težje, ali pa celó nemogoče, na mesto takó pridobljenega prepričanja drugega postaviti.

Kakor se nam zdi, da se ob hitrej vožnji premikajo hiše in drevesa, če prav vemo, da stojé nepremično, ravno tako se ukoreninjene zmote često še potem ne moremo iznebiti, ko smo se o njenej pogrešnosti užé prepričali. Možjani predstavljajo nam jo še vedno, kadar koli nanese prilika na-njo, ravno takó, kakor nam občutno živčevje pri urnej vožnji vedno zopet predočuje gibajoče se hiše in drevesa, ker naša občutila niso privajena hitrosti železnične, marveč le onej vlastne hoje, pri katerej more naše okó v resnici se premikajoče predmete prav dobro ločiti od onih le na videz se premikajočih. Isto takó vidimo, da, kdor je v poznejših letih premenil svoje mišljenje, vender se navzlic novemu prepričanju ne bode mogel čisto iznebiti prvotnega mišljenja. Takov bode ob konci življenja zopet rad pristal na svoje prvo prepričanje. In to je povsem prav, kajti istina vstane vedno ista, in tek časa ne bi smel nikedar popolnem omadeževati prvobitno prepričanje, se vé, če je bilo ono pravo in smotru človeškega življenja ustrezajoče. Na drugej strani pa je tudi mnogo slučajev, ko se more poznejše prepričanje opravičevati, če namreč prvotno mišljenje ni bilo pravilno. Zató pa je ravno redno mišljenje v otroških letih zeló zeló važno; in le oni, kdor je bil tako srečen, da je užival blagotvoren navod k tacemu mišljenju, ohranil bode ves čas življenja blag in čist značaj, in ne bode se mu podajati v nevarnost, kjer bi si onečistil prvotno prepričanje. Kdor pa te sreče v svojih mladostnih letih ni užival, oni bode izpostavljen raznim vetrovom, kateri ga bodo nagibali zdaj na to, zdaj na ono stran, nalik trstju ob vodi.

Vzemimo pa, da so se zmote v možjanih užé ukoreninile, in da se tudi trudimo, odpraviti jih s pravilnim in doslednim mišljenjem, vender se nam bode to v tisočih slučajih morda komaj jedenkrat posrečilo. Ukoreninjeno zló se ne dá z lehka odpraviti. Če užé pravilno mišljenje, oslanjajoče se na razsodnost, tega storiti ne more, tem manje pa oni način duševnega delovanja, kateri zovemo navadno mišljenje. To delovanje je s pravim mišljenjem v enakem razmerji, kot bobljanje maloletnega otroka z govorjenjem modrega moža.

V dokaz temu pogledjmo le v naše učilnice, kjer se učé otroci raznoterih učnih stavkov iz raznolikega obsega véde in vere. Vse to se jim podaje kot rešena stvar, ki ne potrebuje nikacega razmotravanja več, in katera naj bi se torej užé sama ob sebi

smatrala kot gola istina, ne zahtevajoča nikacega lastnega premišljevanja. To pa ne bi nikakor smelo biti, ker o marsičem, kar smatramo za golo istino, izrekli so najboljši misleniki vseh časov užé davno uničujočo sodbo, ali pa se še celó o njenej pravobitnosti zjedini niso. S takim poučevanjem napolnuje se res otroški duh z mnogobrojno stvarino; a manjka jej pravega jedra, ki naj bi vzkalilo le iz samosvoje presoje, ker le jedino to jamči dolgotrajno prepričanje. V obče pa bi bil duh naših otrok mnogo spretnejši, ko ne bi vzgojitelji sami namesto njih mislili, temveč pustili, da otroci sami mislijo.

Človek se kaj rad prepusti onemu duševnemu dremu, v katerem se odreče vsacemu resnemu sojenju ter zadovolji s tem, da ponavlja sóde družih. Zato pa se mu mora užé zgodaj vzbujati razsodnost in krepiti zaupljivost v lastno duševno silo. To se godí s tem, da se otrok kolikor móči mnogokrat napotuje k sojenju, da se mu vzbuja potreba sojenja ter da mu postane ono tako rekoč navada. Vzgojitelj naj vsikedar ne pové otroku sóda, kadar izprevidi, da more otrok sam soditi. Vpraša naj ga, kako on o tej ali onej stvari misli. Vender se je varovati vsake skrajnosti. Slepó vzprijemanje tega, kar drugi rekó, je ravno tako graje vredno, kot preglasno in drzno sojenje.

Ako hočemo torej, da naši otroci ne pozabijo lastnega mišljenja, mej tem ko se priučevajo onemu, kar so užé drugi mislili, skrbimo za to, da se ničesa ne učé, česar ni soglasno mnenje učenjakov kot pravo izpoznalo in česar ne ustreza radoznalosti otroškega duha. Vsak stavek, katerega podamo učečej se mladini, bodi jedrovit in tako ustvarjen, da mogočno deluje na otroško vzobraznost. Pri tem ne bodimo tesnosrčni in pedantični ter ne zahtevajmo, da bi morali otroci ravno takó pojmovati, kot se to v naši glavi godí; s tem bi užé v kali zadušili lastno otroško mišljenje in nikedar ne bi vzgojili iz njih zavedenih in bistrih glav. Otroški duh napolnil bi se z meglenimi podobami, katerih ne bi mogel nikedar očistiti, in posledek temu bile bi raznotere zmote v poznejšem življenji. Vsaka blodnja pa in vsaka zmota, katero vcepjamo v možjane naših otrok, ali vsaj dopuščamo, da se to godí, bode naše otroke storila nesrečne, nas pa bode osramotila. Vsako zanemarjanje razvoja otroške razsodnosti bode se maščevalo še nad poznimi rodovi.

Učiteljska zborovanja v Ljubljani.

III.

Občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva“ v Ljubljani.

(V 5. dan septembra t. l. ob 9. uri dopóldne v čitalnični dvorani.)

(Dalje.)

Gosp. Lapajne: Težko mi bode kaj tehtnejšega povedati od gosp. Govekarja; težko mi je ovreči, kar je navodil, kajti povedal je v občne moje misli in moja načela. Prav pa je, da se še dalje pomenimo o tej stvari. Misli se, da bode nova šolska postava s predloženo novelo dosti predrugačena, posebno, ako beremo poročila nemških učiteljev, misli se, da se bode s to novelo pričelo novo življenje, in da bode potem nova postava izvrstna. Mogoče, da se motimo. Človek je človek, in mogoče je, da poskuša kaj v tem ali unem kraji, posebno v tistih deželah, kjer je šolstvo dobro uredjeno. Nemška in češka dežela ste jako dobro uredjeni, kar se tiče šolstva; pri nas na Kranjskem in sploh po Slovenskem ni še vse tako. Jaz bi rekel, da se je po Nemškem več storilo nego tukaj. Pa tudi na Nemškem niso imeli samo šolske postave pred soboj, nego so izvrševali tudi druge namene. Naše šolstvo še ni na tej stopnji — posebno pri nas na Kranjskem ne. V tem obzira je boljše v sosednih deželah na Štajerskem in v Primorji. Jaz bi se drzil trditi, da je pri nas 13% mladine, ki ne hodi v šolo, a to je veliko število, ako pomislimo,